

Sygn. akt IV CSK 293/14

POSTANOWIENIE

Dnia 12 lutego 2015 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Iwona Koper (przewodniczący)

SSN Jan Górski

SSN Agnieszka Piotrowska (sprawozdawca)

Protokolant Hanna Kamińska

w sprawie z wniosku A. Spółki Akcyjnej w W.

przy uczestnictwie E. R. i S. R.

o zasiedzenie służebności przesyłu ewentualnie służebności gruntowej,

po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej

w dniu 12 lutego 2015 r.,

skargi kasacyjnej wnioskodawcy

od postanowienia Sądu Okręgowego we W.

z dnia 17 października 2013 r.,

**uchyla zaskarżone postanowienie i przekazuje sprawę Sądowi
Okręgowemu w W. do ponownego rozpoznania i
orzeczenia o kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Postanowieniem z dnia 29 maja 2013 r. Sąd Rejonowy w A. oddalił wniosek A. S.A. z siedzibą w W. o stwierdzenie zasiedzenia opisanej we wniosku służebności przesyłu, ewentualnie służebności gruntowej o treści odpowiadającej służebności przesyłu, dotyczącej rurociągu solanki przebiegającego pod powierzchnią bliżej opisanej działki gruntu nr 74 stanowiącej własność uczestników postępowania E. i S. małżonków R.

Sąd ustalił, że w latach 1976-1979 - na podstawie pozwolenia na budowę z dnia 14 maja 1976 r. - wybudowano podziemny rurociąg o długości 43,9 km, transportujący solankę z miejscowości G. do przedsiębiorstwa państwowego Z. A. W., będącego inwestorem, przebiegający pod powierzchnią gruntów stanowiących własność różnych osób fizycznych. Naczelnicy gmin leżących na trasie rurociągu wydawali decyzje administracyjne o udzieleniu zezwoleń na wejście na poszczególne działki gruntu. Naczelnik Gminy B. wydał decyzję z dnia 29 września 1976 r. dotyczącą nieruchomości będącej przedmiotem niniejszej sprawy, ale jej treść nie jest znana. Rurociąg został oddany do użytku w dniu 30 maja 1979 r. i ujęty w ewidencji środków trwałych przedsiębiorstwa państwowego Z. A. W. Przedsiębiorstwo to powstało na mocy zarządzenia Ministra Przemysłu Chemicznego z dnia 3 stycznia 1972 roku. Z dniem 15 marca 1993 roku zostało aktem notarialnym przekształcone w jednoosobową spółkę akcyjną Skarbu Państwa i wpisane do rejestru handlowego. W dniu 22 kwietnia 1998 roku nastąpiła zmiana firmy spółki na Zakłady A. S.A. w W., a w dniu 15 stycznia 2010 roku na A. S.A. w W. Rurociąg pozostaje od dnia 30 maja 1979 roku w ciągłej eksploatacji, wnioskodawca dokonuje systematycznie jego przeglądów i inspekcji, w miarę potrzeb wykonuje także prace naprawcze i remontowe.

Działka nr 74 o powierzchni 1,13 ha ma charakter rolny i uprzednio była własnością W. i W. małżonków S., którzy w dniu 20 kwietnia 2005 r. sprzedali ją uczestnikom postępowania. Rurociąg przebiega pod powierzchnią tej działki; w czasie jego użytkowania nie było awarii ani remontów; podlegał jedynie okresowym przeglądom przeprowadzanym przez pracowników poprzedników prawnych

wnioskodawcy, a następnie pracowników wnioskodawcy. Na granicy tej działki i sąsiedniej działki nr 75 znajduje się biało-niebieski betonowy słupek kontrolny pomiarowy SKP nr 33, w który wbudowana jest skrzynka elektryczna opatrzona napisem „Nie dotykać! Urządzenie elektryczne!”, oznaczona do 2007 roku wysoką metalową tyczką pomalowaną w biało-czerwone pasy. Uczestnicy postępowania planowali zabudowę działki i w toku postępowania administracyjnego w przedmiocie wydania decyzji o warunkach zabudowy dowiedzieli się, że przez ich nieruchomość przebiega rurociąg. W dniu 7 października 2010 roku złożyli w Sądzie Rejonowym wniosek o ustanowienie służebności przesyłu rurociągu na rzecz Zakładów A. S.A. W odpowiedzi na ten wniosek A. S.A. wniósł o stwierdzenie z dniem 1 lutego 2009 roku zasiedzenia służebności przesyłu solanki na swoją rzecz. Sąd Rejonowy wskazał, że jakkolwiek wnioskodawca wykazał część przesłanek zasiedzenia służebności, mianowicie wybudowanie rurociągu przez poprzedników prawnych wnioskodawcy, niezmiennosc jego przebiegu, trwałą i ciągłą jego eksploatację przez poprzedników prawnych i wnioskodawcę oraz upływ 30 lat nieprzerwanego posiadania w złej wierze służebności gruntowej podobnej do przesyłu, to jednak do zasiedzenia tej służebności nie doszło, albowiem przebiegający w całości pod powierzchnią gruntu rurociąg solanki nie jest widocznym i trwałym urządzeniem, o którym mowa w art. 292 k.c.

Zaskarżonym postanowieniem z dnia 17 października 2013 r. Sąd Okręgowy we W. oddalił apelację wnioskodawcy, dzieląc ustalenia Sądu Rejonowego oraz uzupełniająco ustalając, że uczestnicy postępowania zamieszkują w B. od kilkudziesięciu lat w nieruchomości usytuowanej po przeciwnej stronie drogi w stosunku do działki będącej przedmiotem niniejszej sprawy. W toku postępowania administracyjnego toczącego się od 2006 roku zostali poinformowani przez pracownika urzędu gminy, że przez działkę nr 74 przebiega rurociąg solanki, została im nadto doręczona decyzja ze stycznia 2007 roku o odmowie wydania warunków zabudowy z informacją o zastrzeżeniach wnioskodawcy jako zarządcy rurociągu solanki. W aktach postępowania administracyjnego znajdują się także mapy sytuacyjno-wysokościowe z naniesionym przebiegiem rurociągu solanki pochodzące z 2006 roku. W oparciu o te ustalenia Sąd Okręgowy odmiennie niż Sąd Rejonowy przyjął, że rurociąg jest trwałym i widocznym urządzeniem, o którym

mowa w art. 292 k.c. Wskazał dalej, że apelacja wnioskodawcy nie podlegała mimo to uwzględnieniu, albowiem wnioskodawca nie wykazał upływu 30 letniego okresu nieprzerwanego posiadania służebności w złej wierze. Sąd Okręgowy podniósł, że do dnia 1 lutego 1989 roku posiadaczem służebności rurociągu był wyłącznie Skarb Państwa, a nie przedsiębiorstwo państwowe Z.A. W., które jedynie władało mieniem państwowym w ramach zarządu. Sąd podniósł dalej, że stosownie do ustalonej linii orzecznictwa dopuszczalne jest zaliczenie okresu posiadania służebności gruntowej podobnej do przesytu przez Skarb Państwa do okresu posiadania tej służebności przez przedsiębiorstwo państwowe po dniu 1 lutego 1989 roku, jeśli nastąpiło przeniesienie przez Skarb Państwa posiadania na rzecz przedsiębiorstwa państwowego, której to okoliczności wnioskodawca nie wykazał.

W skardze kasacyjnej wnioskodawca, zarzucając naruszenie prawa materialnego, tj. art. 352 § 1 w związku z art. 292 w związku z art. 336 k.c., art. 176 § 1 k.c. i art. 172 § 2 k.c., wniósł o uchylenie zaskarżonego postanowienia w całości i orzeczenie co do istoty sprawy lub przekazanie sprawy Sądowi Okręgowemu do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zasadny jest zarzut naruszenia art. 172 § 2 i art. 176 § 1 k.c. w konsekwencji przyjęcia przez Sąd Okręgowy nietrafnego poglądu o niedopuszczalności doliczenia wykonywania służebności gruntowej na działce nr 74 w zakresie niezbędnym do obsługi rurociągu solanki od dnia 30 maja 1979 roku do 31 stycznia 1989 roku przez przedsiębiorstwo państwowe Z. A. W. do okresu posiadania służebności przez to przedsiębiorstwo od dnia 1 lutego 1989 roku. Zasluguje na uwzględnienie także zarzut naruszenia art. 352 § 1 w związku z art. 292 w związku z art. 336 k.c. przez błędną wykładnię skutkującą przyjęciem, że przed dniem 1 lutego 1989 roku przedsiębiorstwo państwowe Z. A. W. nie mogło być posiadaczem służebności gruntowej o treści podobnej do służebności przesytu.

Mimo poglądów przeciwnych - wyłączających możliwość uznania przedsiębiorstwa państwowego za posiadacza służebności gruntowej wykonywanej na gruncie niepaństwowym (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 9 grudnia 2009 r., IV CSK 291/09, M. Prawn. 2010, nr 2, s. 68, postanowienia Sądu Najwyższego:

z dnia 25 stycznia 2006 r., I CSK 11/05, „Biuletyn SN” 2006, nr 5, s. 11, z dnia 10 kwietnia 2008 r., IV CSK 21/08, niepubl., z dnia 10 lipca 2008, III CSK 73/08, niepubl, z dnia 11 grudnia 2008 r., II CSK 314/08, niepubl, i z dnia 6 września 2013 r., V CSK 440/12, niepubl.), należy uznać, że jeżeli w okresie przed dniem wejścia w życie ustawy z dnia 31 stycznia 1989 roku nowelizującej kodeks cywilny, przedsiębiorstwo państwowe korzystało bez tytułu prawnego z cudzej nieruchomości (niepaństwowej) w zakresie niezbędnym do obsługi i eksploatacji wybudowanych przez to przedsiębiorstwo urządzeń przesyłowych, to było ono posiadaczem służebności gruntowej podobnej do służebności przesyłu w rozumieniu art. 352 § 1 k.c. (por. uzasadnienie uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego - zasady prawnej - z dnia 18 czerwca 1991 r., III CZP 38/91, OSNC 1991, nr 10-12, poz. 118; wyrok siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 15 stycznia 2009 r., I CSK 333/07, OSNC-ZD 2009, nr 4, poz. 15 wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 10 maja 2013 r., I CSK 495/112, niepubl., postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 17 grudnia 2008 r., I CSK 171/08, OSNC 2010, nr 1, poz. 15, z dnia 12 stycznia 2012 r., IV CSK 183/11, niepubl. i z dnia 12 stycznia 2012 r., IV CSK 183/11, niepubl.).

Opisany stan faktyczny mógł prowadzić do nabycia służebności gruntowej odpowiadającej treści służebności przesyłu w drodze zasiedzenia z tym zastrzeżeniem, że jeśli przed dniem 1 lutego 1989 roku zrealizowały się przesłanki pozwalające na stwierdzenie zasiedzenia tej służebności, zwłaszcza gdy upłynął stosowny okres posiadania, służebność tę nabywał Skarb Państwa, a nie przedsiębiorstwo państwowe (por. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 22 października 2009 r., III CZP 70/09, OSNC 2010, nr 5, poz. 64, wyrok Sądu Najwyższego z dnia 9 grudnia 2009 r., IV CSK 291/09, nie publ., postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 11 grudnia 2008 r., II CSK 314/08, nie publ., z dnia 9 maja 2003 r., V CK 24/03, nie publ., z dnia 10 lipca 2008 r., III CSK 73/08, nie publ. i z dnia 16 października 2009 r., II CSK 103/09, nie publ.). Jeżeli do tego nie doszło, a po dniu 1 lutego 1989 roku utrzymywał się na nieruchomości niepaństwowej opisany dotychczasowy stan faktyczny, po upływie stosownego czasu, determinowanego dobrą lub złą wiarą posiadacza służebności, możliwe było nabycie przez zasiedzenie przez przedsiębiorstwo państwowe lub jego następcę

prawnego, służebności gruntowej podobnej do przesyłu, a po dniu 3 sierpnia 2008 roku - służebności przesyłu. Okres występowania na nieruchomości stanu faktycznego odpowiadającego treści służebności przesyłu przed wejściem w życie art. 305¹-305⁴ k.c. podlega bowiem doliczeniu do czasu posiadania wymaganego do zasiedzenia tej służebności (por. uchwała składu siedmiu Sędziów Sądu Najwyższego z dnia 22 maja 2013 r., III CZP 18/13, OSNC 2013, nr 12, poz. 139).

Z wiążących Sąd Najwyższy ustaleń wynika, że taka sytuacja faktyczna miała miejsce w rozpoznawanej sprawie. Przedsiębiorstwo państwowe Z.A. W. posiadało służebność gruntową związaną z przebiegającym przez działkę nr 74, wybudowanym przez to przedsiębiorstwo rurociągiem solanki, od dnia 30 maja 1979 roku, ponieważ w tym dniu przedsiębiorstwo rozpoczęło jego eksploatację (por. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 21 kwietnia 1967 r., III CZP 12/67, OSNC 1967, nr 12, poz. 212). Nie należy utożsamiać posiadania prowadzącego do nabycia służebności gruntowej przez zasiedzenie z posiadaniem prowadzącym do nabycia przez zasiedzenie własności nieruchomości. W pierwszej sytuacji chodzi o faktyczne władanie przez przedsiębiorstwo państwowe bez tytułu prawnego cudzym gruntem w zakresie niezbędnym do korzystania z urządzenia przesyłowego w takim zakresie i w taki sposób, w jaki czyniłaby to osoba, której przysługuje ograniczone prawo rzeczowe. Władanie w zakresie służebności gruntowej jest więc posiadaniem zależnym (art. 336 k.c.), podczas gdy do zasiedzenia nieruchomości prowadzi wyłącznie jej posiadanie samoistne (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 31 maja 2006 r., IV CSK 149/05, niepubl. i z dnia 25 kwietnia 2014 r., II CSK 433/12, niepubl.).

Z ustaleń wynika, że przedsiębiorstwo państwowe Z. A. W. uległo w dniu 15 marca 1993 roku przekształceniu w jednoosobową spółkę akcyjną Skarbu Państwa na podstawie przepisów ustawy z dnia 13 lipca 1990 roku o prywatyzacji przedsiębiorstw państwowych (Dz.U. 1990 nr 51, poz. 298 ze zm.). Stosownie do art. 8 tej ustawy, spółka powołana w wyniku przekształcenia przedsiębiorstwa państwowego pozostawała jednoosobową spółką Skarbu Państwa do chwili udostępnienia akcji osobom trzecim, wstępowała we wszystkie prawa i obowiązki przekształconego przedsiębiorstwa, a ponadto przechodziły na nią, z mocy ustawy, uprawnienia i obowiązki przekształconego przedsiębiorstwa wynikające z decyzji

administracyjnych. A. Spółka Akcyjna będąca następcą prawnym przedsiębiorstwa państwowego Z. A. W. weszła zatem w jego sytuację prawną (por. uzasadnienie uchwały Sądu Najwyższego z dnia 19 maja 1992 r., III CZP 49/92, OSNC 1992, nr 11, poz. 200 i uzasadnienie postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 23 września 2010 r., III CSK 319/09, OSNC-ZD 2011, nr 3, poz. 36). W świetle powyższych rozważań zarzut naruszenia art. 172 § 2 i art. 176 § 1 k.c. jest uzasadniony, albowiem okres posiadania przez przedsiębiorstwo państwowe służebności gruntowej podobnej do przesyłu podlegał doliczeniu do okresu posiadania tej służebności przez wnioskodawcę.

W tym stanie rzeczy orzeczono jak w sentencji na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c.